

SENSE EL CANVI DE LA CONSCIÈNCIA NO HI HA POSSIBILITAT DE FUTUR

Entrevista amb Isabel Rauber*
(La Habana – Cuba)
www.emancipacionsye.com.ar

El Director d'Emancipación Salud y Educación entrevistà a Isabel Rauber per a dialogar sobre l'aportació que l'educació hauria de fer a favor dels processos de transformació que s'estan vivint i que necessita la Nostra Amèrica.

El primer que jo definiria, és què entenem per educació i des de quin angle l'abordem. Crec que sense educació és impossible el món, ni el present i ni el futur. Anem a prendre'ns-la en un sentit ampli, en un sentit que inclogui la instrucció, que inclogui la formació i en certa mesura, la força de l'exemple. Encara que lamentablement, l'exemple no sempre està articulats a la tasca educativa instructiva i formativa. En segon lloc hi hauria l'àmbit formal, l'informal i el que es desprèn dels àmbits de treball dels mitjans de comunicació de masses que en els últims 30 anys han guanyat protagonisme pel què fa al món de la formació i de la informació, que moltes vegades és deformació. Aquest sentit li podem donar quan tenim sentit crític, el qui sempre rep informació a través dels mitjans i és acrític no interpreta que això sigui desinformació o deformació.

Un altre element per a vincular al tema de la formació del subjecte Llatinoamericà, conscient i patriòtic, és la consciència del món en el qual vivim, la necessitat de preservar l'ecologia, la necessitat de que la nostra forma de vida canviï i estigui més en harmonia amb el món que volem. Un món de solidaritat, un món que no pretengui que un home o una dona se salvi per aixafar al que té al costat. Tot això és una educació profunda sobre el sentit de la vida, el sentit de la humanitat, que no t'ho dona un títol d'educació primària, secundària, ni un títol universitari. És quelcom que et va complementant un model de vida, que per mi és la categoria central en tot això, quin tipus de vida busquem nosaltres i quin tipus d'ésser humà volem formar, per aconseguir algun dia aquest model de vida. Aquestes coses no s'imposen, s'aconsegueixen amb un gran treball educatiu que integra aquestes diferents esferes i encara diria més, que integren necessàriament l'àmbit de la família i de la convivència en la comunitat.

Vull deixar clar que si hi ha una contradicció en el model de vida individual familiar i els valors que es pretenen inculcar a través d'alliçonaments és molt difícil avançar, aleshores hi ha una gran tasca educativa que parteix de l'Estat a la societat que tenim ara. Potser d'aquí a mil anys no tenim Estat, però ara estem en un sistema social que necessita, i necessitarà encara per molts segles, un aparell estatal. En tant que les societats estiguin organitzades així, l'educació estatal, que pot arribar a través de mitjans massius de comunicació,

de ràdios i en primer lloc a través d'escoles primàries, secundàries i universitàries que estiguin al seu càrrec, és fonamental. I ho veig concretament en el cas de Cuba, l'educació en el sentit de canvi de les relacions de gènere i els rols de família, per exemple ensenyar que l'home es pot fer càrrec del nen, pot cuidar-lo quan està malalt, pot donar-li afecte, pot petonejar-lo, abraçar-lo i que això no disminueixi per a res la seva homenia, que no disminueixi per a res que un home vagi a fer les compres; tot això posar-ho a la televisió, socialitza un missatge, una nova forma d'entendre la família, d'entendre la parella. Ho he vist, i és una tasca d'anys. Aquest tipus de propaganda que es fa a Cuba, que és educativa, no la veig en cap altra televisió, veig quelcom de la UNICEF, ajudi a un nen, però no es compromet amb un model de vida local i comunitària.

És un paper central de l'Estat i l'educació reforçar les tendències de valors que es volen inculcar, reforçar-ho massivament, això és molt important. Formar aquesta consciència ciutadana, ecològica i solidària, i jo insisteixo molt en el tema solidari, perquè mentre la competència sigui la base de les relacions i el diàleg és molt difícil construir un món diferent, perquè sempre veurem qui pot aixafar a qui per a vèncer, així no es pot. Allò important és veure com podem ajuntar-nos, per construir i avançar junts, junts construir i canviar un sistema, que és agressiu amb el futur de la humanitat, d'això es tracta.

Tot això és sabut pels docents en el sistema educatiu. Té a veure amb el currículum, amb les aptituds, les carreres que es formen, aquest és un punt. I en segon lloc hi ha l'educació no formal, l'educació ciutadana, l'educació política, que em sembla molt important, perquè també necessitem ciutadans preparats.

Fa molts anys, no s'havia madurat com a subjectes polítics, es podia pensar que els canvis es podien imposar, i de fet es pensava així, a través de revolucions socials, es podia forçar, imposar, però s'ha demostrat, la vida ho ha demostrat, que es pot fer això, és veritat que es pot, però els resultats després són molt pobres. Si no s'aconsegueix realment, que éssers humans conscients, vulguin canviar. Crec que un gran despertador de la humanitat i del pensament fou la caiguda de la Unió Soviètica, amb la desaparició del mur de Berlín, caigueren tots els murs, perquè fou possible que la gent amb les mans trenqués les pedres i les tirés i digués vull anar cap a l'altre cantó. Després va veure que de l'altre cantó no hi havia res extraordinari, després potser hi trobà més problemes dels que tenia abans.

El què demostra és que no es poden imposar els canvis, que necessitem subjectes, homes i dones conscients, que defineixin a on volen anar, com hi volen anar i què han de fer. I això s'ha d'encoratjar, s'han de donar els elements, perquè cada un dels éssers humans sigui capaç de pensar, analitzar i donar-se la resposta que es vulgui donar. Aquesta és per a mi la missió fonamental de l'educador, transmetre eines, per poder llegir la realitat i que d'aquesta lectura de la realitat emergeixin les respostes concretes que es vulguin donar. Abans no era així, ni es col·locaven les preguntes, es deia aquest és el problema i aquestes són les respostes, i això és el que s'ha de fer, podia ser que en moments d'auge et seguissin molts, però després et

quedaves sol. Aquest és el problema de la mentalitat de l'avantguarda, que més que en educació creu en adoctrinament i no és el mateix.

La veritat existeix, però no és una sola, està composta de múltiples elements i aquests múltiples elements, coexisteixen en la societat entre tots; per tant s'han de donar els elements per a que es pugui reconèixer aquesta veritat que està fragmentada perquè siguem capaços de reconstruir; i qui ens pot donar aquests elements és l'educació; quan també sigui capaç d'articular la formació, la informació, els mitjans.

Hi ha l'educació formal, en un sentit metodològic, i l'educació popular. Perquè aquí hi ha molts mites, crec que encara estem molt aferrats a un model de pensar del segle vint, un model de pensar que creu que allò que és bo està en les grans acadèmies i que allò popular és dolent, perquè és vulgar, mediocre, etc. Això per una banda, i per l'altre estem aferrats a la presència física de la persona i renunciem a espais com per exemple Internet, perquè creiem que per Internet sols cau pornografia, hi ha vendes, etc. Doncs clar, si deixes tot l'espai buit no hi haurà res més que això, però per què no autodesafiar-nos a nosaltres mateixos i pensar, inventar, crear col·lectivament, formes que ens permetin multiplicar molt més la nostra presència, com per exemple això que fan avui vostès en la seva pàgina, en la seva revista, després jo no hi sóc, però hi ha homes i dones que em poden "veure o escoltar". Aquestes possibilitats que ens comença a obrir la tecnologia, que ens porta a dir, sí, hi ha capacitat d'arribar a milions, hi ha capacitat d'arribar a milers amb els missatges, fem-ho, té a veure amb els mètodes, si seguim pensant en el mestre amb el guix que hi ha d'anar, i bé traiem-ne la conta, només per alfabetitzar als milions d'analfabets que existeixen quants anys necessitaríem, després perquè puguin llegir obres de literatura, i bé, necessitaríem 10.000 anys, aleshores no podem canviar el món. Potser si barregem molts mètodes, vies i formes, i ho articulem tot, potser en 10 anys... No és que ho haguem resolt tot, però aconseguim salts interessants, en subjectes capaços de pensar. I en aquest desafiament, la revolució cubana fou pionera, en l'alfabetització, però em sembla que Venezuela també, avui en dia amb formes molt diferents, molt àgils i massives d'alfabetitzar, de sortir al front, en aquest desafiament de la construcció de subjectes, està ensenyant amb formes més actualitzades, amb tots aquests mitjans, el vídeo com a forma d'arribar massivament, ens està ensenyant, obrint portes.

L'altre cosa que volia rescatar, sempre, és l'educació popular, perquè l'educació popular es pot aplicar fins en les esferes màximes de les acadèmies. L'únic que ens replanteja l'educació popular, és que no existeix algú que sap i un ignorant. El que està ensenyant l'educació popular, és que s'han d'obrir les nostre entenedores, per a reconèixer un saber en ambdues parts del coneixement; en el docent i en l'educand. Aquest coneixement s'ha de fer-lo emergir, reconèixer-lo i reconstruir-lo. Insisteixo en això, perquè podria semblar que sols amb fer emergir entre tots el coneixement, ja hi ha un coneixement; no, aquí el què hi ha és una dispersió d'informació que no ha aconseguit donar el salt qualitatiu, per a construir-se en un coneixement col·lectiu, perquè sigui aquest coneixement col·lectiu, necessita síntesis i aquesta síntesis és responsabilitat en gran mesura de l'educador. S'ha de tornar a llegir al Paulo Freire dels últims temps. Jo crec que avui nosaltres estem cridats a barrejar-ho

tot, el què ens ensenyà Paulo Freire i les eines d'Internet. Obrim els nostres caps. Jo et diria en síntesis crec que: sense canvi de consciència no hi ha possibilitat de futur i perquè existeixi un canvi de la consciència necessitem l'educació.

*Isabel Rauber: doctora en filosofia (Universitat de La Habana; directora de la revista "Pasado y Presente", investigadora adjunta al Centro de Estudios sobre América Latina (de La Habana), membre del Fòrum mundial de les Alternatives i del Fòrum del Tercer Món. A més és responsable d'investigació del projecte "Ciutats, medi ambient i relacions socials entre homes i dones", del programa UNESCO a la República Dominicana i Cuba i ha publicat diversos articles, fulletons i llibres, entre ells "Moviment social i representació política, articulacions" (Ciencias Sociales, La Habana 2004).